

**Фонд оценочных средств для входного контроля и
промежуточной аттестации обучающихся
по учебному предмету «Родной язык (чеченский)»
(типовой вариант)
(9 классы)**

Обязательная часть учебного плана.

Предметная область: Родной язык и родная литература

¹ Данный вариант фонда оценочных средств является типовым для учителя-предметника, ежегодно на основании приказа директора школы в ООП ООО вносятся изменения в форме дополнения.

Хьалхарчу чийрикехь 9 классерчу дешархойн хаарш талларан коьчал.

Грамматически тӀедилларца диктант.

Хьоме юрт

Самаевлла нӀабнеш кхайкха юьйлаелча, хьалагӀабттира Алхаст. УьйтӀа ваьлла хӀокхо ламаз обццухехь, эвла юккӀерачу маьждигехь молла а кхайкхира. Луьйренан тийналлехь цӀена, мукӀамехь декара цуьнан аз.

Хьуьна йистерадӀахьабжча, дӀо-о лаха чохь гора Алхастан юрт. ХӀокху меттехь, жа басенца дажа дӀа а хобций, охьахуура Алхаст тохара жималлехь. Аренаша юкӀаерзийначу шен юьрте а хьобжуш, хийла ойланаш йора цо.

ХӀетахьчул дуккха а хийцаелла юрт. Шорьелла, ков-керташ алсамдевлла. Делахь а, Алхастан юрт ю и, хьалха санна, дагна хьоме а, хьалха санна, дагна гергара а.

Алхаст хӀинца лаьтгачуьра дӀайолалуш яра буьрса хьун. ХӀокху хьаннашца а дара Алхастан гергарло. Ерриге а, ала мегар долуш, жималла кхузахь пепнийн ӀиндагӀашкахь а, Гуьмса чӀожан басенашца кхуьучу кегийрачу хьаннашкахь а дӀаяхнера Алхастан. ХӀора тӀулг, хӀора дитт гергара дара кхузахь. ДӀа бӀаьрг мел тоьхначохь гуш долчу суьрташа хилларш- лелларш дагатуьйсуга.

Хьуьна йистера дӀа Гумс-хи долчу агӀор варша боьрзучу вординан новкӀа дӀаволавелира Алхаст. Цунна кьилбехьа бӀаьлланган а, пхонан а орамаш юккӀера схьадолуш шовда дара

(145 дош). I. Юсупов

Дешнаш довзийтар: чӀаж (чӀож) – хьуьнан готта таьӀна меттиг (ущелье); варш – юкӀа хьун; поп, бӀаьлланг, пха (пхонан) – дечигийн тайпанаш (чинара, орешник, граб).

ТӀедиллар: хьалхара 3 предложени синтаксически юьззина кӀастае.

Шолг1ачу чийрикехь 9 классерчу дешархойн хаарш талларан коьчал.

Грамматически т1едилларца диктант.

Хьаша ларвар.

Т1евеана хьаша ларвар – иза вайн къоман ворх1е дайшкара дуййна схьадог1уш г1иллакх ду. Дукха хенахь дуййна схьа дайша берашна 1амош хилла г1иллакх-оьздангалла. Оцу ламастех доьзна ловзарш а кхоллалуш хилла берашна юккьехь. Ишттачех цхьаь ду «Хьаша ларвар».

Ловзар долалуш, лаьттахь горга сиз хьокху. Иза х1усам ю. Цуьнан барам ловзуш долу бераш мел ду хьаьжжина хуьлу. Кхаж а тосий, х1усамда а, хьаша а къаставо. И шиь ший а, го юккье а волий, охьахуу, шиммо а доьхкаран цхьацца аг1о схьалоцу. Гонна арахь болчара куйнаш кхуьйсу, хьешана кхетийта г1ерташ.

Цхьана куьйга доьхка лаьцна волчу х1усамдас, вукху куьйга и куйнаш, хьешана т1е ца кхоьтуьйтуш, аракхуьйсу. Иштта ларво цо шен хьаша. Хьешана куй кхетахь – и ледарло шегара ялийтина волу х1усамда эшна лору. Т1аккха цунна ловзучара, го а бой, т1ехбеттамаш бо: «Хьобга хьаша лар ца велла, хьо хьайн х1усаман да вац», - бохуш. Цара де боху цхьа х1ума кхочушдан дезаш хуьлу эшна волу «х1усамда»: я хелхавала, я туьйра дийца. **(150 дош).**

С-1. Аслаханов («Стела1ад», №6, 2003ш.)

Т1едахкарш:

- а) чолхе предложени кара а яй, синтаксически юьззина къастае;
- б) шен х1оттамца къастадо «т1ехбеттамаш» боху дош;
- в) фонетически къастаде – «г1иллакх».

Кхоалг1ачу чийрикехь 9 классерчу дешархойн хаарш талларан коьчал.

Грамматически т1едилларца диктант.

Шийла х1усам

Нохчий а, Кавказера кхидолу бусалба къаьмнаш а къизаллица махкахдаьхначу 1944-чу шарахь дара иза. Шийлачу Алтайн лаьмнашкахь йолчу баганан хьаннашна юккьехь 1уьллур Короткое олу к1отар. Цига кхечира жимачу Хьасанг1еран доьзал. Хьалха чохь говраш кхаьбна долчу ханнийн божалаш чу д1анисдира адам.

Цийнан цхъаь бен кор дацара. Цо серло клезиг лора. Малх цигахь 1ай башха кхеташ а бацара. Делкьхан хуьлуш корах арахъаьжча, даш санна кхоблинчу стиглахь гуш а боцуш, лалаш хилар хаалора малх. Масех сахьт даьлча, юха а лома тлехъа длабузура иза. Арахь муха ду хьожур ма ву ша, олий, аравала глуртура дийшо долу Хьасан. Амма аннийн не1 чохъа йобллуш яра. Наггахь 1уьйранна не1 а йобллий, тховх длакхетталц лекха диллина ло дладаккха хлуртура дай, наний. Ттоман меттана хьостамашца не1арна тлетохна болу гажарг а лоций, не1 сацош хуьлура клант, арахь болх бан царна меттиг яллалц. Хийца мотт-глайба а, тлеюхург а, чухулаюхург а йоцуш, деглана цлано ян, лийча аьттоа боцуш, жима Хьасанний, дай воцург, берриш а цомгаш хилира. Оцу шийлачу хлусамехь, да балха а вьдий, сарралц ша лара Хьасан, меца, сагатдеш. (165 дош).

Хь. Яндарбиев («Орга» , №2, 2006ш.)

Тледиллар: Чолхе-караара предложени карае, коьртачунна буха нийса си, тлетухучунна буха тулгенан сиз хьакха.

Добалгачу чийрикехь 9 классерчу дешархойн хаарш талларан коьчал.

ПКЭ-н кечам бар. (тест)

1 дакъа

Хаттарш:

1. Дайн орамашкара дуьйна схьадоглуш муха гиллакх ду вайн?
2. Далла а, нахана а гергахь деза, сийлахь хлун ду?
3. Маца лама веза стаг оьзда мотт бийца?
4. Хлун ю оьзда мотт?
5. Стенах ларвала гю до оьздачу матто?

(1)Хинцалц дладаханчу шен дахаран дерриге сурт дуьхьалхюьттира Ахъядана оцу миноташкахь. (2)Хара ког а шершина Инах чувоглуш, кхуьнан караеара цхъа жима колл. (3)Иза карахь йолу куьг кегийра дегадора. (4)Аьрру куьйго схьалаца бегийла хлума лобхура, амма кхо юьхьанца катохна тлулг, карара а баьлла, керчина Инах чубахара. (5)Охъакхаьчча цо даьккхина тата халла бен ца хезира Ахъядана ... (6)Ког длатасабала хлума яцара ... (7) Ницкъ гелбеллера. (8)Дерриге а деглах шийла хьацар тоьхнера. (9)Колл карахь йолу аьтту куьг кулла тлерачу клохцалгаша шина-кхаа меттехь хадийнера. (10) Куьг а, пхьарс а цийша дуьзнера, амма иза тергалдечохь дацара гуллакх. (11) Клантана вала ца лаьара, иза ца тешара шен дахаран глаьхъара миноташ тлехиттина бохучух. (12)Лерехь: «Дахеца, ювдал. (13)Хьо клелхъараваккха цхъа а вац хьуна. (14) Колл дахецча, кхин схьалаца хлума яц», - бохуш санна хеталора цхъана озо.

(15) - ХІан-хІа, хІан-хІа... хьалхе ду. (16)Со лийр вац, - жоп делира оцу озана кІанта. (17)Къоначу даго дІатобттура Іожаллин ирча сурт.

- (18)Со кхин а вехар ву... (19)Сан вала йиш яц! – бохура даго.

(20) «Вехар вуй-те?» - доьлура аз. – (21)Хьо Іинах чу гІур ву. (22)ТІаьххъара бІаьрг тоха хъайна дуьненах, сонта ойланаш а ца еш», - бохура цо.

-(23) Вац! (24)Вац! (25)Хъан хІуьттаренна гІур вац со Іинах чу... (26)Хъан хІуьттаренна вехар ву къанваллалц. (27)ДІадала, ма е гІовгІа!

(28)Боккъалла а шега луйш цхъа адам долуш санна, вухахъажа аьлла, корта дІабержийра Ахъъяда, амма оццу минотехъ «къарш-къирш» оьккхуьйтуш, хедира кхуьнан карахъ йолчу куллан ши-кхо орам. (29)Кхин а чІогІа куьйгаш дегийна, аьрру куьйга лаьттаг катуьйхира кІанта...

(30)Оццу минотехъ лакхара охъа, цІийша дуьзначу кІентан куьйга тІехула охъабеара беа, шуьйра, къорза бухка. (31) «Гарра» аьлла, цхъа тамашийна вегийра иза. (32)Цкъа юьхъанца и бухка бІарлагІа ю моьттуш, ша кхетамчуьра ваьлла аьлла, хийтира цунна. (33)Амма морсачу бухканан чордалла хаелира коьллаша а, тІулгаша а цистинчу куьйгашна. (34)Кхин еха ойла ечохъ дацара гІуллакх... (35)«Къарш-къирш» - нехъ татанаш дохуш, хедаш дара куллан тІаьххъара орамаш, цул сов, ницкъ а лаьттара кхачош. (36)Аьрру куьйга колл кхин а чІогІа схъа а лаьцна, жимма хъала а кхоссалуш, бухканах катуьйхира кІанта.
(Хь.Б.Саракаев)

2 дакъа.

2.«Ахъяд шен дахаран тІаьххъара миноташ тІехІитгина бохучух цатешаран хІун бахъана дара?» бохучу хаттарна нийса тІечІагІдаран хаам муьлхачу вариантехъ бу?

1. Іин кхин башха кІорга дацара.

2.КІантана вала ца лаъара

3.Ахъядана шега луйш цхъа адам хезира.

4.Аьрру куьйга схъалаца бегІийла хІума карийра цунна.

Жоп _____

3.Метган суртхІотторан гІирс–фразеологизм шеца йолу предложени билгалъяккха.

1.Охъакхаьчча цо даьккхина тата халла бен ца хезира Ахъядана.

2.Колл карахъ йолу аьтту куьг кулла тІерачу кІохцалгаша шина-кхаа меттехъ хадийнера.

3.ТIаьххъара бIаьрг тоха хъайна дуьненах, сонта ойланаш а ца еш», - бохура цо.

4.Хъан хIуьттаренна вехар ву къанваллалц.

Жоп _____

4.26-чу предложенера чолхе дош схъаязде.

Жоп _____

5.30-31-чуй предложенешкара дешхъалхенан гIоьнца кхолладелла дош схъаязде.

Жоп _____

6.29-чу предложенера «аьрру» бохучу дашна антоним ялае. ДIаязье иза.

Жоп _____

7.22-чу предложенера билгалдош схъазде.

Жоп _____

8.8-чу предложенин грамматически лард схъаязье.

Жоп _____

9.33-34-чуй предложенеш юкъара цхъанатайпанарчу меженашца йолчу предложенин терахь дIаязде.

Жоп _____

10.Ешначу текста юкъара лахахь ялийначу предложенешкахь ерриге а цIоьмалгаш терахъашца билгалйина ю. ТIедерзор къастош хIоттийначу цIоьмалган терахь схъаязде.

Лерехь: «ДIахеца,(1) Iовдал. Хьо кIелхъараваккха цхъа а вац хъуна. Колл дIахецча,(2) кхин схъалаца хIума яц»,(3) - бохуш санна хеталора цхъана озо. - ХIан-хIа, (4)хIан-хIа... хъалхе ду. Со лиыр вац, (5)-жоп делира оцу озана кIанта.

Жоп _____

11.5,6-чуй предложенешкара чолхе предложени схъалаха. Оцу предложенин терахь дIаязде.

Жоп _____

12.Ешначу текста юкъара лахахь ялийначу предложенешкахь ерриге а цIоьмалгаш терахъашца билгалйина ю. Юкъадало дош къастош хIиттийначу цIоьмалгийн терахъаш схъаязде.

Цкъа юьхъанца и бухка бIарлагIа ю моьттуш,(1) ша кхетамчуьра ваьлла аьлла, (2)хийтира цунна. Амма морсачу бухканан чордалла хааелира коьллаша а,(3) тIулгаша а цистинчу куьйгашна. Кхин еха ойла ечохь дацара тIуллакх...«Къарш-къирш» - нехь татанаш дохуш,(4) хедаш дара куллан тIаьххъара орамаш,(5) цул сов,(6) ницкъ а лаьттара кхачош. Аьрру куьйга колл кхин а чIогIа схъа а лаьцна,(7) жимма хъала а кхоссалуш,(8) бухканах

катуьйхира кІанта.

Жоп _____

13.31-чу предложенера **сказуеми** схъязде.

Жоп _____

14.5-чу предложенера **кхачам** схъязбе.

Жоп _____

3. дакъа.

Муха кхета хьо **ДЕГАЙОВХО** бохучу дешан маьІнах? Кепе а далош, коментари е айхьа цунах билгалдаьккхинчунна. Язье «**Адаман дегайовхо**» темина сочинени-ойлаяр айхьа билгалдаьккхинчун буха тІехь.

